This document is an historical remnant. It belongs to the collection Skeptron Web Archive (included in Donald Broady's archive) that mirrors parts of the public Skeptron web site as it appeared on 31 December 2019, containing material from the research group Sociology of Education and Culture (SEC) and the research programme Digital Literature (DL). The contents and file names are unchanged while character and layout encoding of older pages has been updated for technical reasons. Most links are dead. A number of documents of negligible historical interest as well as the collaborators' personal pages are omitted.

The site's internet address was since Summer 1993 www.nada.kth.se/~broady/
and since 2006 www.skeptron.uu.se/broady/sec/.

Detta dokument är tillgängligt från sidan
www.skeptron.ilu.uu.se/broady/uv/

Till Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden, Uppsala universitet

Uppsalamodellen - förslag till åtgärder för att främja forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans

Redovisning från en arbetsgrupp tillsatt av Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden

28 maj 2003

UPPDRAGET, ARBETSGRUPPENS SAMMANSÄTTNING

Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden beslöt den 30 maj 2002 att ”tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att i samverkan med andra fakulteter få till stånd tvärvetenskaplig forskning och forskarutbildning.” I arbetsgruppen ingår prof. Donald Broady (sammankallande), univ.lekt. Birgitta Garme, doktorand Ida Lidegran, univ.lekt. Eva Pärt-Enander, doktorand Henrik Román, univ.lekt. Christer Öhman och utbildningsledare Thord Österberg.

TOLKNING AV UPPDRAGET

Arbetsgruppen har i tolkningen av uppdraget vägletts av utbildningsvetenskapliga fakultetsnämndens aktuella forskningsprogram som slår fast: ”UVF-nämnden väljer att se utbildningsvetenskap som en bred samlingsbenämning för den forskning inom en rad olika ämnen i högskolan som ägnas - eller skulle kunna ägnas - åt bildning, utbildning, undervisning, fostran och lärande.” (Program för forskning och forskarutbildning vid utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden 2002--2004, antaget 2002-03-26, rev. 2002-04-25)

Vi har fattat vårt uppdrag så att vi skall föreslå organisatoriska åtgärder och samarbetsformer som främjar utvecklingen av forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans inom många ämnen och vid ett stort antal av universitetets institutioner.

Vid ett stort och forskningsintensivt universitet som det i Uppsala bör utbildningsvetenskapen förankras i många vetenskapliga traditioner och forskningsmiljöer. Det finns skäl att tala om uppsalamodellen för utbildningsvetenskap, varmed avses att utbildningsvetenskap är ett paraply som täcker inslag inom ett stort antal ämnen och som utnyttjas både som forskningsöverbyggnad till lärarutbildningarna och för att erbjuda lärarstudenter och färdigutbildade lärare en rik repertoar av forskarutbildningar.

I Uppsala är förutsättningarna mycket goda för att realisera denna modell, men verksamheterna måste utvecklas, samordnas och synliggöras. Arbetsgruppens primära uppgift har varit att föreslå hur det skall gå till.

GENOMFÖRANDET AV UPPDRAGET

Arbetsgruppen har sammanträtt 18 september och 29 oktober 2002 samt 19 mars och 25 mars 2003. Vid sammanträdet den 29 oktober 2002 beslöt arbetsgruppen att samordna sitt arbete med den inventering av forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet som Ida Lidegran med stöd av Donald Broady och Leif Östman skulle genomföra på utbildningsvetenskapliga fakultetsnämndens uppdrag. Tidsramen för inventeringen var 15 oktober 2002--15 mars 2003. Slutrapporteringen, som inlämnas den 28 maj 2003 samtidigt med föreliggande redovisning från arbetsgruppen, finns tillgänglig på adressen www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/uv/.

I samband med inventeringen har vi haft kontakter med och samlat in information från många av universitetets institutioner, vilket legat till grund för våra slutsatser och förslag.

HUVUDRESULTAT FRÅN EN INVENTERING AV UTBILDNINGSVETENSKAP VID UNIVERSITETET

Den följande resultatredovisningen är hämtad ur den nämnda rapporteringen från inventeringen av forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet.

Många institutioner och ämnen

Det mest iögonenfallande resultatet är att forskning och forskarutbildning med utbildningsvetenskaplig relevans redan i dag förekommer inom så många ämnen och vid så många av universitetets institutioner. Spännvidden är stor, från fysikdidaktik vid Fysiska institutionen till livsåskådningsstudier vid Teologiska institutionen. Samtliga fakulteter med undantag för den farmaceutiska är berörda. Utbildningsvetenskap är i allra högsta grad en institutions- och fakultetsövergripande angelägenhet.

Några siffror kan illustrera mångfalden. Vi har funnit ungefär 75 externfinansierade projekt med utbildningsvetenskaplig relevans fördelade på 19 institutioner, och därjämte ca 55 projekt till övervägande delen finansierade med fakultetsmedel. Projekt finns inom snart sagt alla fakulteter men antalet varierar kraftigt. Flest pågående projekt återfinns inom den samhällsvetenskapliga fakulteten (35 projekt), följd av den historisk-filosofiska fakulteten (32), Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden (20, vari endast projekt knutna till institutionen för lärarutbildning inräknats eftersom övriga institutioner är knutna till annan fakultet), Språkvetenskapliga fakulteten (16), Teknisk-naturvetenskapliga fakulteten (12), Medicinska fakulteten (6), Teologiska fakulteten (5), Juridiska fakulteten (3). De externa finansiärer som bidragit mest är Vetenskapsrådet (Humaniora-Samhällsvetenskap samt Utbildningsvetenskap) och Riksbankens jubileumsfond.

Bland de sedan 1997 publicerade avhandlingarna vid Uppsala universitet har vi funnit 96 avhandlingar med utbildningsvetenskaplig relevans, i ämnena pedagogik (31), vårdvetenskap (9), historia (6), psykologi (4), kulturantropologi och etnologi (4), nationalekonomi (4), nordiska språk (4), sociologi (4), konstvetenskap (3), teologi (3), medicinska vetenskaper (3), litteraturvetenskap (2), företagsekonomi, (2), romanska språk (2), engelska (2), idé- och lärdomshistoria (2), samt en vardera inom ämnena arkeologi, estetik, musikvetenskap, hushållsvetenskap, statsvetenskap, juridik, kulturgeografi, klassiska språk, fysik, kvinnors och barns hälsa, och neurovetenskap.

Vi har stött på 115 pågående avhandlingsarbeten med utbildningsvetenskaplig relevans fördelade på 24 olika ämnen. De flesta hör hemma inom ämnet pedagogik (52), därnäst kommer ämnena historia (9), nordiska språk (7), informationsteknologi (5), nationalekonomi (5), idé- och lärdomshistoria (4), vårdvetenskap (4), lingvistik (3), litteraturvetenskap (3), teologi (3), sociologi (3), engelska (2), fysik (2), företagsekonomi (2), matematik (2) samt en vardera inom ämnena arkeologi, hushållsvetenskap, kulturantropologi och etnologi, kvinnors och barns hälsa, neurovetenskap, psykologi, kulturgeografi, romanska och tyska.

Ett argument för utbildningsvetenskapens expansion har varit att lärarutbildningarna behöver en forskningsöverbyggnad och att personer med lärarexamen skall beredas bättre möjligheter till forskarutbildning. I Uppsala finns goda förutsättningar för att lyckas härvidlag. När man tar del av vad som sker vid olika institutioner är det uppenbart att lärarutbildningarna i Uppsala skulle kunna använda stora delar av universitetet som sin forskningsöverbyggnad.

Det kan tilläggas att UVF-nämnden och dess föregångare (Lärarutbildningsområdets utbildnings- och forskningsnämnd) i många avseenden tagit fasta på utbildningsvetenskapens mångvetenskapliga karaktär, exempelvis när studiestöd utlysts. Dessa har kunnat sökas av studerande som var antagna eller behöriga att antas till forskarutbildning vid vilken som helst av universitetets fakulteter. LUF-nämnden bedömde dels de sökandes förmåga att klara utbildningen, dels den relevans för lärarutbildningsområdet som deras forskningsinriktning hade -- oavsett inom vilken disciplin studierna skulle bedrivas.

Ett osynligt område

När vi i samband med inventeringen hörde vi oss för vid olika institutioner möttes vi ibland av beskedet att här förekommer ingen utbildningsvetenskap. Man tänkte sig att utbildningsvetenskap måste vara detsamma som pedagogiskt utvecklingsarbete, pedagogisk utvärdering och annat i den stilen. När vi framhärdade och berättade om de bredare definitioner som tillämpas av till exempel Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté eller UVF-nämnden i Uppsala, kröp det fram att det visst fanns relevanta projekt och avhandlingsarbeten.

Av flera skäl är det önskvärt att området blir mer synligt. Lärare, forskare och doktorander och andra studenter med intresse för utbildning är utspridda över hela universitetet, i många fall utan att känna till varandra. Mer kontakter vore av värde. Dessutom borde företrädare för fler ämnen få klart för sig att de är välkomna att söka medel hos utbildningsvetenskapliga kommittén och att på annat sätt bidra till att bygga upp utbildningsvetenskapen.

Vidare är det angeläget att lärarutbildningarna gör bruk av den forskningsöverbyggnad som universitetet erbjuder. För närvarande är förbindelserna mellan yrkesutbildning och forskning alltför bräckliga och i många fall obefintliga.

För att forskningen och lärarutbildningen skall närma sig varandra krävs ansträngningar från båda håll. Inom lärarutbildningarna måste man motstå frestelsen att försöka skapa ett eget avskilt miniuniversitet, det vill säga att utnämna egna lokala experter på lingvistik eller etik eller vad det vara må i stället för att samverka med forskningsmiljöerna runtom på universitetet. Och från andra hållet måste man ta till vara den hittills inom forskningen ganska outnyttjade tillgång som lärarstudenterna och lärarutbildarna utgör. Alltför många kunniga lärarutbildare -- i skolans värld högt skattade som experter på sitt område, drivande i sina ämnesföreningar, välrenommerade läromedelsförfattare, och så vidare -- är vid universitetet hänvisade till att verka uteslutande inom grundutbildningen, vilket bland annat gör att alltför få lärarstudenter får tillfälle att stifta bekantskap med dagens forskning. Bland universitets tretusen lärarstudenter skulle fler kunna lockas in på forskarbanan eller åtminstone erbjudas att genomföra sina examensarbeten eller C- och D-uppsatser i anslutning till pågående forskning vid universitetets institutioner.

Tyngdpunkter

Det är inte förvånande att den mest omfattande utbildningsvetenskapligt inriktade forskningen och forskarutbildningen hör hemma inom ämnet Pedagogik. Därnäst följer ett drygt halvdussin ämnen med betydande inslag av utbildningsvetenskap, nämligen (utan inbördes rangordning) Företagsekonomi, Historia, Idé- och lärdomshistoria, Informationsteknologi, Lingvistik, Litteraturvetenskap, Matematik, Nordiska språk, Psykologi och Teologi. Övrig verksamhet är utspridd på ett stort antal ämnen.

Inom pedagogikämnet kan med få undantag (några studier av vårdområdet, av kulturlivet samt av arbetsliv och organisationsutveckling) all forskning kallas utbildningsvetenskaplig. Den bedrivs vid två institutioner, Institutionen för lärarutbildning och Pedagogiska institutionen, mellan vilka det sedan några år finns ett väl utbyggt samarbete vad gäller forskning och forskarutbildning i pedagogikämnet. Institutionerna har gemensamt handledarkollegium och gemensamt högre seminarium, och ett par av pedagogikföreträdarna och många av doktoranderna har sin verksamhet förlagd till båda institutionerna. Ett samgående mellan de två institutionerna planeras och kan förväntas vara slutfört senast år 2006 då en ny gemensam byggnad skall stå färdig. Vi väljer här att behandla dem tillsammans.

Hittills har enbart Pedagogiska institutionen ansvarat för antagning och examinering i forskarutbildningen i pedagogik, men i genomförandet har Institutionen för lärarutbildning sedan 1998 ansvarat för bl.a. inriktningarna Didaktik och Utbildnings- och kultursociologi. UVF-nämnden beslöt i oktober 2002 att inrätta forskarutbildning i ”Pedagogik med inriktning mot utbildningsyrken” som skall förläggas till Institutionen för lärarutbildning.

Tyngdpunkter i forskningen vid Institutionen för lärarutbildning och Pedagogiska institutionen är didaktik, IT och digital litteratur, pedagogisk filosofi, professionsforskning, skoletnografi och undervisningsforskning, utbildningssystem, utbildningspolitik och utbildningsreformer, utbildnings- och kultursociologi samt utvärdering. Det finns fyra forskningsmiljöer som var och en driver ett flertal forskningsprojekt och inkluderar minst något tiotal doktorander: SEC (Utbildnings- och kultursociologi), SMED (Meaning-making and Educational Discourses), STEP (Studies in Educational Policy and Educational Philosophy), samt UTKIK (Utbildning: Kultur - Interaktion - Karriär). En säregenhet hos den aktuella pedagogiska forskningen i Uppsala, som skiljer den både från dess förhistoria och från situationen vid många andra lärosäten, är att den överlag är utpräglat samhällsvetenskaplig till skillnad från beteendevetenskaplig.

Inom Företagsekonomi finns projekt och avhandlingsarbeten om bland annat ekonomiutbildning och företagsledarutbildning, ledning av företag och universitetsinstitutioner, organisationsförändringar och rankning av högskolor. I Historia har antalet avhandlingsarbeten med utbildningsvetenskapliga inslag ökat påtagligt på senare tid. Här finns å ena sidan intresse för hur historiemedvetande formas och hur det förflutna används, det vill säga forskning i gränslandet mellan historiografi och historiedidaktik, å andra sidan intresse för forskning om utbildning, undervisning och lärande under olika epoker. I Idé- och lärdomshistoria pågår studier av universitetshistoria, vetenskapshistoria och skolans läroplaner och ämnen. I Informationsteknologi pågår forskning med utpräglat didaktisk inriktning om i synnerhet IT-stödd undervisning. I Litteraturvetenskap pågår bland annat studier om undervisning i litteratur både i skolan och på universitetsnivå, samt om barns läsning. I Lingvistik sysslar man med elevers möte med skolans textvärldar, flerspråkighet och datorlingvistiska tillämpningar. I Nordiska språk pågår åtskillig forskning om elevers och studenters läsande och skrivande på utbildningsväsendets alla nivåer, från förskola till universitet, och vidare forskning om samtalsspråk, språkanvändning och språkinlärning samt omfattande arbete med frågor kring diagnoser och bedömningar (Institutionen för nordiska språk ansvarar på Skolverkets uppdrag för de Nationella proven i svenska och svenska som andraspråk). I Psykologi finns projekt och avhandlingsarbeten om barn med olika handikapp såsom ADHD, om utvecklingspsykologi och om relationer mellan föräldrar och barn. I Teologi pågår forskning om etik, värdesystem, värderingsförändringar och förhållandet mellan livsåskådning och vetenskap.

En hel del forskning av direkt praktisk relevans

Till de förhoppningar som knutits till den expanderande utbildningsvetenskapen hör att den skall svara mot ”behov inom lärarutbildningarna och den pedagogiska yrkesverksamheten”, en formulering som återkommit i olika sammanhang, bl.a. i Vetenskapsrådets instruktion till utbildningsvetenskapliga kommittén. Inventeringen visar att det i Uppsala finns gott om forskning och forskarutbildning som är direkt relaterad till lärarutbildningarnas behov och som berör frågor av vikt för lärares vardagsarbete. Tag exempelvis projekt och avhandlingsarbeten som berör språk och

språkanvändning. Här pågår i Uppsala bland annat forskning om andraspråksinlärning, tvåspråkighet, flerspråkighet (Institutionen för lingvistik, Institutionen för lärarutbildning, Pedagogiska institutionen); barns samvaro i grupp (Institutionen för nordiska språk); barns språkutveckling (Romanska institutionen); den tidiga läsinlärningen (Institutionen för lärarutbildning); elevers möten med skolans textvärldar (Institutionen för lingvistik); elevers skrivande (Institutionen för nordiska språk); gymnasieelevers muntliga språkfärdighet i engelska (Engelska institutionen); lärares kommentarer till elevers texter (Institutionen för nordiska språk); pedagogiska sagor (Tyska institutionen); samtalsspråk (Institutionen för nordiska språk); skolans nationella prov i Svenska (Institutionen för nordiska språk); språkanvändning i klassrummet (Pedagogiska institutionen); språkfärdighetsbedömning, språktestning, provkonstruktion (Institutionen för lingvistik, Institutionen för nordiska språk). Listan kunde göras längre. Och många fler problemområden av direkt praktisk relevans för pedagogisk yrkesverksamhet är föremål för forskning vid universitetet, allt från studier om olika personalkategorier på utbildningsväsendets alla nivåer -- förskollärare (Pedagogiska institutionen, Institutionen för lärarutbildning, Historiska institutionen), prefekter vid universitetsinstitutioner (Företagsekonomiska institutionen), och så vidare -- till studier av barns matvanor i förskolan och i hemmet (Institutionen för hushållsvetenskap) och studier av positiv särbehandling (SINAS, Svenska institutet för nordamerikastudier).

Att forskning ägnad åt problem som är aktuella inom utbildningsväsendet och i lärares yrkespraktik är så väl företrädd i Uppsala var ett oväntat resultat av inventeringen. Inom skolväsendet klagas ibland över att utbildningsforskningen sysslar med ting som inte berör yrkesverksamma pedagoger. Det är knappast fallet i Uppsala.

Luckor

För att stärka de utbildningsvetenskapliga inslagen vid universitet är det förstås väsentligt att bygga vidare på det som redan finns (se avsnittet ”Tyngdpunkter” ovan). Särskilt intressanta är kanske områden där de utbildningsvetenskapliga inslagen förfaller att expandera, såsom inom historisk, språkvetenskaplig och nationalekonomisk forskning.

En annan väg vore att identifiera särskilt livaktiga och framgångsrika forskningsmiljöer i Uppsala som för närvarande inte ägnar sig åt utbildningsfrågor men där somliga medarbetare kunde lockas att bidra.

En tredje väg är att utgå från utbildningsvetenskapens behov och identifiera ”luckor”. Här finns det skäl att jämföra med situationen vid andra lärosäten. En tydlig lucka är psykologiskt inriktade studier. För några decennier sedan var pedagogisk psykologi ett ganska stort område även i Uppsala. Fortfarande är psykologiska perspektiv framträdande i yrkesutbildningen till lärare, men forskningen har skrumpnat ihop. En tidigare central specialitet som inlärningspsykologi är i stort sett utraderad. Andra luckor finns inom ämnen som statsvetenskap, sociologi eller ekonomiskt historia där de utbildningsvetenskapliga inslagen är anmärkningsvärt få i Uppsala i jämförelse med vissa andra lärosäten.

Man kan också utgå från utbildningsväsendets och lärarutbildningarnas behov. Trots att skolans blivande lärare förväntas tolka och följa lagar, förordningar och riktlinjer är juridik helt frånvarande i deras yrkesutbildning. Inom de medicinska specialiteter genetik och neurovetenskap pågår forskning om sådana biologiska och fysiologiska faktorer som ofta berörs i lärarutbildningen och som figurerar i den allmänna skoldebatten om exempelvis ”bokstavsbarnen”. Det finns många fler exempel på områden där forskning antingen saknas i Uppsala eller utnyttjas dåligt inom lärarutbildningen.

Till luckorna hör vidare att Uppsala universitets medverkan i de forskarskolor som på senare år startas i anslutning till det utbildningsvetenskapliga området är ganska blygsam. Ingen enda av dessa forskarskolor har Uppsala som sitt värdlärosäte.

Brist på direkt yrkesanknuten forskning

”Praxisnära” utbildningsvetenskap kan betyda olika saker (vilket framgår av den nyss utgivna skriften Carlgren, Ingrid m.fl.: *Forskning av denna världen - praxisnära forskning inom utbildningsvetenskap*. Vetenskapsrådets rapportserie 2. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2003), bland annat att forskningen bedrivs i nära anslutning till pedagogiska verksamheter. Det kan till exempel innebära att i skolans lärare engageras, exempelvis genom att de förlägger undersökningarna för en licentiatuppsats eller doktorsavhandling till den egna arbetsplatsen där de studerar problem knutna till den egna yrkesutövningen. Detta slags yrkesanknuten forskning efterfrågas ofta inom lärarorganisationerna och det regionala skolväsendet men är dåligt utvecklad i Uppsala. Det skulle behövas mer forskning av ”klinisk” eller ”evidensbaserad” natur som tar sig an frågor och problem vilka inte bara är relevanta för utan som dessutom *uppstår i* det pedagogiska yrkesarbetet. Den av UVF-nämnden nyligen inrättade forskarutbildningen i ”Pedagogik med inriktning mot utbildningsyrken” är avsedd att tillmötesgå önskemålen om yrkesorienterad forskarutbildning.

Mer skulle kunna åstadkommas också inom andra ämnen, förutsatt att förväntningarna är rimliga. Utanför forskarvärlden cirkulerar orealistiska föreställningar om vetenskapens möjligheter att leverera snabba lösningar på omedelbara praktiska problem. Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté har varit noga med att framhålla att det primära ändamålet med den forskning som rådet finansierar är ett annat: ”Vetenskapsrådets uppgift är att stödja forskning av hög vetenskaplig kvalitet. Den praxisnära forskning som kan stödjas av Utbildningsvetenskapliga kommittén har därför kunskapsutveckling som sitt främsta syfte, till skillnad från forskning som främst syftar till utveckling av praktiska verksamheter. Det är praxisnära grundforskning som Utbildningsvetenskapliga kommittén därför vill rikta uppmärksamheten mot.” (a.a., p. 5) Samma resonemang kan tillämpas på den praxisnära utbildningsvetenskapliga forskningen i Uppsala. Den kan inte åstadkomma allt. Många frågor hanteras bättre inom yrkesutbildningen eller inom något slags master- eller breddmagisterpåbyggnad än inom forskningen och forskarutbildningen.

Debatten om vad utbildningsvetenskap är och bör vara har varit polariserad. Somliga har hävdat att det väsentliga är att intressant forskning kommer till stånd som gör att vi bättre begriper oss på bildning, utbildning, undervisning, fostran och lärande. Andra har mer betonat skolans lärarkårs och lärarutbildningarnas behov av fortbildning och egna kunskapsområden. I Uppsala finns goda förutsättningar för att åstadkomma bådadera.

Klent med ämnesdidaktik

Ett slags ”praxisnära” forskning som är anmärkningsvärt svagt företrädd i Uppsala är den ämnesdidaktiska. Didaktik betyder undervisningslära. Didaktiska studier handlar således om undervisningen och dess förutsättningar, genomförande och resultat. Ämnesdidaktik behandlar undervisning i skolämnen eller universitetets ämnen.

Gränsen mellan ämnesdidaktisk forskning och annan utbildningsvetenskaplig forskning kan illustreras med följande exempel. En doktorand i kulturgeografi sysslar med ämnesdidaktik om avhandlingen handlar om geografiundervisning. Om hon eller han i stället använder kulturgeografins verktyg för att studera till exempel hur en region påverkas av etableringen av friskolor är det inte fråga om ämnesdidaktik. När det gäller forskarutbildning kan vi därför särskilja två kategorier bland doktoranderna. För det första de med ämnesdidaktisk inriktning. Här är fokus inställt mot undervisningsfrågor kopplade till ett skolämne eller universitetsämne, oftast ett ämne i vilket de har i sin grundexamen och kommer att avlägga doktorsexamen. I många fall -- det gäller exempelvis flertalet doktorander som tillhör den matematikdidaktiska forskarskolan och som förväntas avlägga sin doktorsexamen i ämnet matematik -- använder de i genomförandet av avhandlingsarbetet i ringa utsträckning teorier, metoder och undersökningsinstrument som hämtats från det egna forskningsämnet. Den andra kategorin är de doktorander som använder sitt ämnes verktyg i sina undersökningar. Det finns förstås doktorander som tillhör båda kategorierna. Exempel är en lärare i

historia som genomför en historisk studie av historieämnet eller en lärare i svenska som analyserar det språk som talas under svensklektioner.

Utan undantag är de projekt vi stött på inom det teknisk-naturvetenskapliga vetenskapsområdet didaktiskt inriktade. Vid fysiska sektionen finns forskning om fysikens didaktik, och det är svårt att föreställa sig att särskilt mycket utbildningsvetenskap av annat slag skulle förekomma bland naturvetarna. Det finns några få undantag -- exempelvis ett par avhandlingar i medicin om fysiologiska effekter av luftföroreningar i skollokaler eller neurovetenskaplig forskning om hyperaktiva barn och liknande -- men regeln är att det är undervisning i det egna ämnet som är föremål för utbildningsvetenskaplig forskning inom naturvetenskapliga, tekniska och medicinska discipliner. Man kan sällan utnyttja sina egna verktyg för att studera andra utbildningsvetenskapliga frågor än didaktiska.

Det är påfallande att den ämnesdidaktiska forskningen är så dåligt företrädd i Uppsala i jämförelse med många andra lärosäten. Den förekommer visserligen, särskilt vid institutionerna för lärarutbildning, pedagogik, nordiska språk, historia, matematik, fysik, informationsteknologi och litteraturvetenskap, men att det inte finns mer är egendomligt med tanke hur ämnesdidaktisk forskning expanderat vid somliga andra universitet och högskolor. Det är också egendomligt med tanke på att det i Uppsala genom åren skett en hel del satsningar på ämnesdidaktik inom lärarutbildningen (striden har där inte gällt ämnesdidaktikens vara eller inte vara utan hur mycket därav som skall förläggas till Institutionen för lärarutbildning och mycket som skall förläggas till andra institutioner), vilket således haft ganska ringa effekt på forskningen. Inom grundutbildningen är det anmärkningsvärt att det besläktade område som av tradition kallats metodik och som handlar om hur man bäst undervisar, på senare år trängts undan trots att detta område för flertalet bland skolans lärare, lärarstudenterna och lärarutbildarna torde framstå som fundamentalt.

Undervisningskonsten förtjänar mer utrymme

På många frågor som yrkesverksamma lärare är upptagna av har vetenskapen inga bra svar. Om sådana frågor till varje pris skall vetenskapliggöras hamnar undervisningskonsten i skymundan.

Det är ett systemfel att undervisningskonsten i dag värderas lågt. Jämsides med vetenskapliggörandet som politiker, administratörer och fackliga företrädare anbefaller som universalmedicin, borde lärarutbildningarna skapa en jordmån för undervisningskonsten att blomstra och utforskas. Kanske kunde tidsbegränsade professurer i undervisningskonst inrättas, liknande de konstnärliga högskolornas tjänster i måleri eller regi eller medieutbildningarnas gästprofessurer som besättes av yrkesverksamma journalister.

Vetenskapen är lika viktig för lärarutbildningarna, som här har två fordringar att leva upp till. För det första måste forskning, låt säga om hur elever lär sig eller om skolan förr, åtminstone i det långa loppet mynna ut i resultat som är till gagn för lärare, elever, föräldrar, administratörer eller politiker. För det andra måste undersökningarna genomföras och presenteras på sådant vis att psykologerna eller historikerna fattar vad det hela går ut på och tillmäter det något värde. Det sist nämnda kravet blir mindre tvingande så länge lärare och lärarutbildare håller sig till områden där de etablerade disciplinerna har föga att bidra med. Undervisningskonst är ett exempel. Men *om* de beger sig in på psykologins eller historievetenskapens domäner, måste de undvika att falla i fällan att göra *detsamma* som psykologerna eller historikerna fast sämre.

Kort sagt, en livskraftig lärarutbildning bör stå på två ben: å ena sidan förtrogenhet med undervisningens praktiker och problem, andra sidan fotfäste i vetenskapliga traditioner. Därmed också sagt att det är olyckligt om verksamheten vid lärarutbildningarna hamnar mittemellan. Ingen blir glad åt halvmesyrer som varken tillgodoser lärares behov av begriplighet och användbarhet eller tillfredsställer forskarvärldens krav på vetenskaplighet. Den sortens dåliga kompromisser bör kunna undvikas i Uppsala där lärarutbildningarna har bred kontaktyta med både skolväsendet och många av universitetets institutioner. Ett sätt att minska risken för dåliga kompromisser är att sörja för att undervisningskonsten bereds utrymme vid universitetet. På så vis blir det tydligt att

vetenskapliggörandet inte är enda vägen. Dessutom kan möten mellan konst och vetenskap vara fruktbärande.

Potentialer

För sin utveckling behöver utbildningsvetenskapen goda forskningsmiljöer och livskraftiga vetenskapliga traditioner. Därmed också sagt att den inte alltid har mest att hämta i miljöer där studier av utbildning är en huvudsak. I många fall kan föremålen för undersökningarna utgöras av något helt annat, men forskningsverktygen skulle kunna användas för att förstå sådant som bildning, utbildning, undervisning, fostran eller lärande. I vår inventering har vi tyvärr inte haft möjlighet att ta hänsyn till den saken. Vi har begränsat oss till den forskning och forskarutbildning som mer eller mindre direkt har med bildning, utbildning, undervisning, fostran eller lärande att skaffa. Det säger sig självt att Uppsala universitet erbjuder en större potential än så. En mer ambitiös inventering skulle redovisa inte bara befintlig forskning av utbildningsvetenskaplig relevans utan även forskningsmiljöer och forskningstraditioner som skulle kunna bidra i framtiden.

En jämförelse med Utbildningsvetenskapliga kommitténs medelstilldelning

Till sist en jämförelse mellan det utbildningsvetenskapliga området vid Uppsala universitet och den forskning som stöds av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté (UVK). En sådan jämförelse har sitt intresse eftersom UVK är en dominerande finansiär, både i kvantitativ mening (drygt 320 mkr sedan starten 2001 beviljade till forskningsprojekt, forskarskolor och nätverk) och när det gäller att ge riktning åt utbildningsvetenskapen och att lägga ribban för den vetenskapliga nivån. Redan i förarbetena till UVK utsades tydligt att forskningen inom detta område skall hålla samma kvalitet som annan forskning som stöds av VR. . UVK har medvetet undvikit att föreskriva vad utbildningsvetenskap får och bör vara. I stället har en operationell definition börjat växa fram i samspelet mellan å ena sidan UVK som formulerar utlysningar och riktlinjer för sökande och å andra sidan de forskare som sänt in ansökningar (Se Vetenskapsrådet, Utbildningsvetenskapliga kommittén: Verksamhetsberättelse. Verksamhetsåret 2002. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2003). Ur det perspektivet definieras utbildningsvetenskap helt enkelt som det slags forskning för vilken UVK beviljar stöd.

Hittills har Uppsala universitet haft måttlig framgång i konkurrensen om UVKs forskningsmedel. I tilldelade kronor räknat kronor räknat hamnar Uppsala på femte plats (32 mkr sedan UVK började fördela medel 2001). Mest lyckosamt har Göteborgs universitet varit (52 mkr), följt av Lärarhögskolan i Stockholm (51 mkr), Linköpings universitet (42 mkr) och Umeå universitet (32 Mkr), se a.a., p. 34. Ingen av de utbildningsvetenskapligt inriktade forskarskolorna har Uppsala som värdlärosäte.

UVKs forskningsmedel har gått till många ämnen. En skillnad i jämförelse med vår kartläggning av det utbildningsvetenskapliga området i Uppsala är att pedagogikämnet har en mer markerad särställning i UVKs tilldelning. Bland de huvudsökande som beviljats medel av UVK företräder inte mindre än 46 procent pedagogikämnet, medan övriga bidrag är spridda på ett stort antal ämnen (a.a., p 33). I Uppsala är pedagogikämnets andel lägre (se ovan under rubriken ”Många institutioner och ämnen”). Bättre uttryckt: i Uppsala har andra ämnen en betydligt starkare representation. Här finns anledning att notera att det inom VR inte bara är UVK som beviljat medel till projekt av utbildningsvetenskaplig karaktär i Uppsala. Enligt våra beräkningar finansieras femton till Uppsala förlagda projekt av VR HS (Humaniora och Samhällsvetenskap), medan fjorton projekt finansieras av UVK. Dessutom finns i Uppsala fjorton av Riksbankens Jubileumsfond finansierade projekt som vi kategoriserat som utbildningsvetenskapligt relevanta. Dessa siffror tyder på att ”uppsalamodellen” redan i viss grad fungerar. I Uppsala är utbildningsvetenskap ingen avskild specialitet som huvudsakligen bedrivs vid lärarutbildnings- eller pedagogikinstitutioner och som i fråga om externfinansiering litar till Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté eller uppdrag från

sektorsorgan såsom Skolverket eller det kommunala skolväsendet. I Uppsala är utbildningsvetenskap en kvalificerad mångvetenskaplig verksamhet som engagerar företrädare för en lång rad ämnen och institutioner.

FORSKARUTBILDNING

Låt oss till att börja med skilja på doktorander med och utan lärarutbildning och avhandlingsämnen med och utan utbildningsvetenskaplig inriktning, vilket ger fyra kombinationsmöjligheter:

	Utbildnings-vetenskap	Icke utbildnings-vetenskap
Lärarutbildning	1	3
Icke lärarutbildning	2	4

Den fjärde kategorin, dvs. kombinationen icke lärarutbildning/icke utbildningsvetenskap behöver vi inte bekymra oss om. Dessa doktorander befinner sig rimligtvis helt och hållet utanför UVF-nämndens ansvarsområde. Däremot har UVF-nämnden anledning att måna om samtliga övriga tre kategorier.

Doktorander med lärarutbildning

Kategorierna 1 och 3 består av doktorander med lärarutbildning i bagaget. Här skulle rekryteringen kunna förbättras. Lärarutbildningarna i Uppsala är knutna till många bland universitets institutioner. För studenter med håg och fallenhet bör lärarutbildningen fungera som en förstuga till forskarutbildning i åtskilliga ämnen. Det är angeläget att man vid de medverkande institutionerna sörjer för att lärarprogrammens studenter erbjuds kontakter med levande forskningsmiljöer och goda möjligheter att förbereda sig för att eventuellt söka till forskarutbildning. Lärarstuderande får inte behandlas som en kategori som förutsätts vara ointresserad av eller oförmögen till forskarutbildning.

Även om UVF-nämnden har ett särskilt ansvar för de doktorander vilkas avhandlingsarbete har utbildningsvetenskaplig inriktning, måste det också höra till nämndens uppgifter att underlätta för personer med lärarutbildning att orientera sig mot forskarutbildning av vad slag det vara må, även sådan som inte har något med utbildningsvetenskap att skaffa (dvs. kategori 3). En av funktionerna hos lärarutbildningarnas forskningsöverbyggnad är erbjuda vägar till doktorsexamen för personer med lärarutbildning. Härvidlag utgör de allra flesta ämnen och institutioner vid Uppsala universitet en potentiell forskningsöverbyggnad för lärarutbildningarna. För att denna potential skall realiseras krävs att lärarstudenter och färdigutbildade lärare är väl informerade om tänkbara vägar till forskarutbildning, och vidare att lärarutbildningen utformas så att den passar även dem som önskar att formellt (vad gäller att samla grundutbildningspoäng) och reellt förbereda sig för en eventuell framtida forskarutbildning.

För att personer med lärarutbildning i bagaget (kategorierna 1 och 3) skall kunna rekryteras till forskarutbildning behöver de veta vilka möjligheterna är och vad som krävs. En första åtgärd vore att sammanställa uppgifter om hur lärarstuderande och personer med lärarexamen skall bära sig åt för att finna vägar till forskarutbildning. Denna sammanställning skulle kunna redovisas både i en tryckt broschyr och på webben och innehålla upplysningar om de formella och reella kraven för antagning till forskarutbildning i skilda ämnen. Bland annat behövs information om hur olika inslag i olika lärarutbildningar kan tillgodoräknas som grundutbildningspoäng för den som, eventuellt efter ytterligare kompletterande studier, vill söka till forskarutbildning i skilda ämnen. En broschyr med detta innehåll framställdes av Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämndens föregångare (Lärarutbildningsområdets utbildnings- och forskningsnämnd) och behöver uppdateras.

För studenter med vissa slag av lärarexamina är vägen till forskarutbildning lång eftersom deras yrkesutbildning inrymmer få eller inga kurser som kunnat räknas in i behörigheten när de söker till

forskarutbildningen. Det gäller exempelvis för dem som gått förskollärarprogrammet (120 poäng) eller grundskollärarprogrammet 1-7 (140 poäng) vilka båda innehållit ganska få ämnesteoretiska kurspoäng. Det gäller även för vissa blivande gymnasielärare som läst flera ämnen men bara upp till cirka 40 poäng.

Det finns flera tänkbara sätt att förkorta eller förenkla vägen från lärarexamen till forskarutbildning.

- Ett sätt är att underlätta för särskilt intresserade lärarstudenter att inom lärarutbildningens ram eller parallellt därmed skaffa sig en god grund -- vad gäller både formell meritering i form av kurspoäng och reellt forskningsförberedande inslag -- för en eventuell framtida forskarutbildning. Här krävs flexibla lösningar. Lärarutbildningen skall vara en yrkesutbildning och tål som sådan inte hur mycket forskningsförberedande inslag som helst.
- Vidare behövs skilda slag av stöd, bl.a. i form av informationsinsatser eller särskilda överbryggande kurser, för dem som vill genomföra kompletterande studier efter avlagd lärarexamen för att därefter kunna söka till forskarutbildningen.
- Ett tredje sätt är att förkorta vägen för dem som vill ägna sig åt forskning med nära knytning till läraryrket och skolan som arbetsplats. Vid somliga lärosäten får de tillgodoräkna sig sin samlade yrkesutbildning och eventuella yrkeserfarenhet när de söker till forskarutbildningen, och behöver således inte nödvändigtvis ha nått upp till 60-poängsnivån i något enskilt ämne. För detta slags behov inrättade UVF-nämnden den 11 oktober 2002 forskarutbildningsämnet ”Pedagogik med inriktning mot utbildningsyrken”, Fyra doktorander för vilka det formella behörighetskravet är genomgången lärarutbildning av senare datum skall antagas i juni 2003.

Tilläggas bör, att det utanför det utbildningsvetenskapliga paraplyet finns annan forskning och forskarutbildning som kan räknas till lärarutbildningarnas forskningsöverbyggnad. Ett av syftena med den nyaste reformeringen av lärarutbildningarna och de särskilda därtill knutna forskarutbildningsämnen som på sina håll inrättats är att underlätta för personer med lärarexamen att skaffa sig en forskarutbildning. I debatten tas ofta för givet att dessa doktorander skall inrikta sig mot forskning om utbildning och annat med anknytning till lärares yrkesverksamhet. Då glömmer man att många doktorander och forskare med lärarexamen i bagaget faktiskt ägnar sig åt forskning om allt från kvartärgeologi till provensalska dialekter. Det finns skäl att fundera över om lärarutbildningarna kunde anpassas bättre till en av sina faktiska men sällan uppmärksammade uppgifter, att förbereda för forskarutbildning utan direkt koppling till läraryrket.

Doktorander med utbildningsvetenskapligt inriktat avhandlingsarbete

Kategorierna 1 och 2 består av doktorander vilkas avhandlingsarbete har utbildningsvetenskaplig inriktning. Sådana avhandlingsarbeten är redan i dag ganska talrika. Exakt hur många går inte att säga eftersom gränsen är flytande, men vår inventering tyder på att hur man än räknar torde antalet pågående utbildningsvetenskapligt inriktade avhandlingsarbeten vid universitetet uppgå till någonstans mellan hundra och tvåhundra. Bland dessa doktorander uppfattar somliga sitt arbete som i någon mån utbildningsvetenskapligt (sammanlagt ett fyrtiotal doktorander är i dag anslutna till Utbildningsvetenskapliga doktorandrådet), medan andra knappast hört ordet utbildningsvetenskap.

Ganska begränsade insatser -- kontaktförmedling, samordning, informationsinsatser, kursutveckling, utbyggd biträdande handledning och så vidare, se nedan -- skulle räcka för att vitalisera hela detta område och göra det mer synligt, och för att ge doktoranderna tillgång till fler forskningsmiljöer.

Så som vi här väljer att betrakta det utbildningsvetenskapliga området sträcker det sig över alla fakulteter och in i många institutioner. I dag genomför doktoranderna en ordinär forskarutbildning i sitt ämne, och förenas av att avhandlingsarbetena har något slags utbildningsvetenskaplig inriktning. Så kommer det utan tvivel att förbli för flertalet doktorander. Men det finns skäl att för vissa kategorier av doktorander utveckla särskilda studiegångar med inriktning mot utbildningsvetenskap.

En studiegång med inriktning mot utbildningsvetenskap skulle i normalfallet innebära att doktoranden liksom i dag avlägger examen i ett ordinärt ämne. De blir med andra ord doktorer i, låt

säga, kulturgeografi. På examensbeviset anges att ämnesområdet är ”kulturgeografi” rätt och slätt. För många är det viktigt att examineras i ett välbekant ämne, inte i någon specialitet som är mindre gångbar i universitetsvärlden och på arbetsmarknaden i övrigt. Det är självfallet också väsentligt att en forskarutbildning med utbildningsvetenskaplig inriktning blir av samma kvalitet som övrig forskarutbildning i ämnet.

Vad är då en studiegång med inriktning mot utbildningsvetenskap? Här måste vi tänka oss flexibla arrangemang. I somliga fall kan det innebära biträdande handledare med utbildningsvetenskaplig kompetens, i andra fall deltagande i utbildningsvetenskapliga kurser, seminarier, nätverk, i vissa fall finansiering från UVF-nämnden eller från andra finansiärer med knytning till det utbildningsområdet. Enklast torde vara att i den individuella studieplanen fixera vari de utbildningsvetenskapliga inslagen skall bestå. När UVF-nämnden finansierar doktorandanställningar bör nämnden stipulera att vissa inslag (biträdande handledning, deltagande i vissa seminariesammanhang, etc.) skrivs in i den individuella studieplanen, eftersom syftet inte bara är att försörja en enskild doktorand utan också att utveckla det utbildningsvetenskapliga området vid universitetet. Men även för åtskilliga doktorander som inte finansieras av nämnden skulle den utbildningsvetenskapliga inriktningen kunna speglas i den individuella studieplanen.

Det är orealistiskt att tänka sig något slags gemensam studieplan för doktorander med utbildningsvetenskaplig inriktning. Det är exempelvis meningslöst att föreskriva ett visst antal poäng gemensamma kurser, redan eftersom utrymmet för kurser varierar så kraftigt mellan ämnena. I ämnet Historia finns i praktiken inte mer än 30 kurspoäng tillgängliga inom ramen för forskarutbildningen (formellt sett 40 poäng men 10 poäng från D-nivån brukar tillgodoräknas). I ämnet Pedagogik inrymmer forskarutbildning fortfarande hela 80 kurspoäng (som inom en snar framtid skall krympas till 60 poäng). Det vore inte önskvärt -- och dömt att misslyckas -- att försöka tvinga uniforma krav på institutionerna och doktoranderna och deras handledare. Däremot finns skäl att ägna avsevärd energi åt att göra de individuella studieplanerna till ändamålsenliga instrument i sammanhanget, och att framställa mallar för vad som kan stå i de individuella studieplanerna.

Det är inte heller realistiskt att tänka sig ett stort gemensamt handledarkollegium för alla som handleder doktorander med utbildningsvetenskaplig inriktning. För flertalet handledare utgör de utbildningsvetenskapliga inslagen en så blygsam del av deras verksamhet att de inte kan förväntas bli särskilt aktiva deltagare i ett sådant kollegium. Däremot behövs nätverk för särskilt intresserade och aktiva handledare och doktorander. Doktoranderna har för övrigt redan ett nätverk, nämligen det utbildningsvetenskapliga doktorandrådet. Detta råd, som är en mötesplats för doktorander i en lång rad ämnen -- exempelvis pedagogik, historia, antropologi, informationsteknologi, nordiska språk -- är en utmärkt modell för hur utbildningsvetenskapen kan utvecklas vid universitetet.

Det är ingen framkomlig väg att satsa på något slags allmän utbildningsvetenskaplig forskarskola. En sådan skulle bli alltför ofokuserad eftersom området är så heterogent. Av samma skäl skulle det vara svårt att finna externa finansiärer. Däremot vore samverkan med befintliga forskarskolor av värde, och det finns utrymme för nya mer fokuserade forskarskolor. En ansökan om en forskarskola i utbildningshistoria med Uppsala universitet som värdlärosäte är inlämnad till Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté, och skulle om bidrag beviljas bli ett tillskott till det utbildningsvetenskapliga området.

I framtiden är det tänkbart att mer sammanhållna utbildningsvetenskapliga studiegångar kan växa fram för vilka UVF-nämnden tar helt eller delat ansvar. Hävdvunna specialiteter såsom pedagogisk psykologi, pedagogikhistoria, utbildningssociologi, olika didaktikspecialiteter och så vidare skulle jämte nytillkommande forskningsområden kunna utvecklas till mer stabila forskarutbildningsinriktningar för vilka UVF-nämnden delar ansvaret med andra fakulteter. I vissa fall kunde UVF-nämnden ansvara för antagning, i andra fall för delar av handledningen och genomförandet, i åter andra fall även för examinationen. För närvarande har UVF-nämnden eget ansvar blott för forskarutbildning i ”Pedagogik med inriktning mot utbildningsyrken”.

Som modell kan den överenskommelse tjäna som sedan februari 1998 existerar mellan Pedagogiska institutionen och Institutionen för lärarutbildning (ILU) enligt vilken ILU ansvarar för forskarutbildning i ett antal inriktningar av ämnet pedagogik. I överenskommelsen benämns dessa (1) inriktning mot didaktik; (2) inriktning mot utbildnings- och kultursociologi; (3) inriktning mot

informationsteknologi; (4) inriktning mot lärares arbete och lärarutbildning. Överenskommelsen har inneburit att ILU sedan 1998 anordnat forskarutbildningskurser och seminarieverksamhet inom några av dessa inriktningar, att doktorander och handledare inom dessa inriktningar finns vid ILU samt att doktoranderna deltar i seminarieverksamheter, forskargrupper och projekt förlagda till ILU. Antagning och examination har hittills skett vid Pedagogiska institutionen medan ILU således ansvarat för delar av genomförandet. På liknande sätt skulle UVF-nämnden på fakultetsnämndsnivå kunna träffa överenskommelser om delat ansvar för utbildningsvetenskapliga inriktningar inom vissa forskarutbildningsämnen.

BEHOVEN

I arbetsgruppen hade vi god nytta av den nämnda inventeringen. Den visade att forskning och avhandlingsarbeten av utbildningsvetenskaplig relevans förekommer i häpnadsväckande stor utsträckning vid universitetet, inom många ämnen och vid ett stort antal institutioner. Men trots att kvalificerad utbildningsvetenskap redan existerar i rikt mått i Uppsala universitet är de flesta möjligheterna ännu inte realiserade. Därför bör UVF-nämndens insatser när det gäller utvecklingen av utbildningsvetenskapligt inriktad forskning och forskarutbildning främst vara av koordinerande och initierande karaktär. I Uppsala får utbildningsvetenskap inte vara -- eller uppfattas som -- en egen avskild specialitet. Utbildningsvetenskap är en mångvetenskaplig verksamhet.

Det utbildningsvetenskapliga området vid universitetet behövs utvecklas, samverkan behöver förbättras och verksamheterna behöver presenteras och synliggöras. Nedan en lista över behov.

Kontakter, samverkan, samordning. Insatser behövs för bättre kontakter mellan olika ämnen, institutioner och fakulteter. Ett nätverk bör upprättas för forskare, lärare, handledare och doktorander med särskilt intresse för utbildningsvetenskap.

Forskningsinitiering, dvs. uppmuntran, rådgivning och kontaktknytande när det gäller att planera forskning eller forskarsamverkan och att få fram ansökningar till forskningsfinansiärer. Bland finansiärerna finns f.n. en tydlig tendens att prioritera stöd till starka forskningsmiljöer, olika slag av nätverk och samverkan mellan flera ämnen och lärosäten i Sverige och gärna även i utlandet. Små miljöer får allt svårare att göra sig gällande på egen hand. Bland annat därför behövs samordnande insatser.

Kurser, seminarier, gästföreläsningar och konferenser, forskar, lärar- och doktorandutbyten. Nya mötesplatser och diskussionsfora behövs, liksom nya utbildnings- och fortbildningsmöjligheter, men minst lika viktigt är samordning och informationsspridning som gör att potentiellt intresserade -- särskilt studenter, även på grundutbildningsnivå -- får vetskap om det utbud som finns. Företrädare för så skilda ämnen som teknisk databehandling och historia har efterlyst en pool av kurser som erbjuds doktorander med utbildningsvetenskaplig inriktning.

Utveckling av studiegångar för forskarutbildning med utbildningsvetenskaplig inriktning. För att befrämja de utbildningsvetenskapliga inslagen i forskarutbildningarna i Uppsala behövs insatser beträffande individuella studieplaner, kursinitiering, kursplanering, kurssamordning, biträdande handledning, seminarieverksamhet, klarläggande av hur lärarutbildning kan tillgodoräknas i samband med ansökan till olika slag av forskarutbildning, överläggningar och överenskommelser mellan UVF-nämnden och skilda fakulteter och institutioner för att utveckla särskilda varianter av forskarutbildning (se ovan under rubriken ” Doktorander med utbildningsvetenskapligt inriktat avhandlingsarbete”). Med mera.

Informationsinsamling, informationsspridning, synliggörande. Många slags insatser behövs för att göra utbildningsvetenskap vid universitetet mer synlig. Inventeringen visade att många som ansvarar för forskning som i allra högsta grad är utbildningsvetenskapligt relevant inte tänkt i de

termerna. De föreställer sig gärna att utbildningsvetenskap innebär pedagogiskt utvecklingsarbete och pedagogisk utvärdering, punkt och slut. Vid universitetet finns många verksamheter som kan vara väl synliga i andra sammanhang, men inte som utbildningsvetenskap.

Inom lärarutbildningarna är det påtagligt att ganska få studenter förstår att utnyttja de möjligheter som ett forskningsintensivt universitet erbjuder. De vet inte att många gästföreläsningar och seminarier och andra evenemang runtom å universitet är öppna för alla intresserade. De vet inte att disputationer är offentliga. Inte ens när det gäller områden som verkligen intresserar dem känner de till vilka forskningsmiljöer och forskningstraditioner som finns i Uppsala. Vidare finns på åtskilliga institutioner forskare och doktorander som är ganska ensamma om sitt intresse för utbildningsfrågor och som skulle ha glädje av mer samröre med likasinnade. Även inför omvärlden utanför universitetet behöver den utbildningsvetenskapliga verksamheten synliggöras.

En första åtgärd är att få till stånd en välfungerande webb riktad till lärare, forskare och studenter med särskilt intresse för utbildningsvetenskap. Kärnan kan inledningsvis helt enkelt bestå av en digital version av slutrapporten från inventeringen av forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet. Efter hand skall information tillkomma om pågående och planerade aktiviteter, kontaktadresser, relevanta kommande kurser, seminarier och konferenser vid universitetet och vid andra lärosäten, jämte mycket annat.

Undervisningskonstens odling. Olika sätt att främja undervisningskonsten bör prövas. Vid Uppsala universitet har utbildningsvetenskapen, rätt utnyttjad, alla förutsättningar för att bli framgångsrik. Uppsala universitet skulle stå ännu starkare genom målmedvetna satsningar på att dessutom återupprätta undervisningskonsten. Detta skulle vara en pionjärinsats eftersom man i dag vid så många lärosäten slentrianmässigt litar till vetenskapliggörandet som universalmedicin för avhjälpande av lärarutbildningarnas problem. Dessutom skulle odlandet av undervisningskonsten i dess egen rätt minska risken för att utbildningsvetenskap blir ett halvdant mellanting mellan vetenskap och praktisk lärargärning.

ORGANISATION

Det är uppenbart det behövs en infrastruktur för utbildningsvetenskaplig forskning och forskarutbildning vid Uppsala universitet. Det behövs också något slags exekutivt organ som ser till att denna infrastruktur fungerar och utvecklas och att de ovan nämnda behoven tillfredsställs. Ett sådant organ bör vara underställt UVF-nämnden. Dess uppgift bör vara att främja forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet. Dess namn skulle förslagsvis kunna vara Kollegiet för utbildningsvetenskap vid Uppsala universitet. En tänkbar engelsk översättning vore Collegium for Educational Sciences och en tänkbar akronym CES.

Det är inte alldeles lätt att finna en lämplig benämning. Tänkbara ord vore enhet, centrum, råd eller ledningsgrupp, men ordet kollegium har fördelar. Det finns redan ett par kollegier i Uppsala som i likhet med utbildningsvetenskapen, lärarutbildningarna (och efter 1 juli 2003 även UVF-nämnden) befinner sig utanför vetenskapsområdesorganisationen: Kollegiet för samhällsforskning (Swedish Collegium for Advanced Study in the Social Sciences, SCASSS), och Kollegiet för utvecklingsstudier (Collegium for Development Studies). En nackdel är möjligen att vissa betydelser ordet kollegium kan leda tankarna vilse. Kollegium kallas de församlade lärarna vid en viss skola eller institution. Kollegium kan också betyda valkorporation (de lärare som har rösträtt i valet av ledamöter till UVF-nämnden kallas kollegium). Till fördelarna hör att det är en hävdvunnen, någorlunda begriplig och lagom vag benämning. I det här fallet torde det klart framgå att det rör sig om en samling forskare och lärare vid universitetet med gemensamma intressen.

För att onödigt många organisatoriska nivåer skall undvikas kan UVF-nämnden fungera som kollegiets styrelse. Därmed kan kollegiet fungera som exekutiv instans och som beredningsorgan åt UVF-nämnden. Det bör inte vara underställt någon enskild institution.

Kollegiet bör ha en föreståndare som även är vetenskaplig ledare, en koordinator som bl.a. fungerar som studierektor samt administrativt stöd. Dessutom bör till kollegiet vara knuten en

ledningsgrupp som förutom de nämnda personerna består av lärare och forskare med särskilt intresse för utbildningsvetenskap samt representanter för doktoranderna.

Kollegiet skall planera, genomföra och informera om det slags åtgärder och aktiviteter som nämns i denna redovisning, jämte annat som säkerligen kommer att tillkomma.

Kollegiet har särskilda uppgifter att fylla när det gäller att samordna verksamheter som svårligen låter sig hanteras av en enskild institution. I den senaste verksamhetsberättelsen från Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté påtalas: ”Det kan inte vara rimligt att en enskild forskare eller en enskild prefekt skall var de huvudansvariga för en så tydlig fakultetsangelägenhet som en forskarskola eller ett mer omfattande samverkansprojekt (som ju i sig ofta även har doktorander).” I Uppsala kan vissa större samverkansprojekt, forskarskoleverksamheter och liknande förläggas inte till en enskild institution utan till ett kollegium direkt underställt UVF-nämnden.

Det är omöjligt att i detalj förutse vad kollegiet skall göra eller hur det skall gå till. Det väsentliga är att ett sådant organ skapas, erhåller ett uppdrag och kan börja sitt arbete.

FÖRSLAG

Vi föreslår att UVF-nämnden

- inrättar ett organ benämnt Kollegiet för utbildningsvetenskap vid Uppsala universitet,
- ger detta i uppdrag att främja forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet,
- utser en föreståndare, tillika vetenskaplig ledare, och en koordinator,
- i samråd med föreståndaren och koordinatorn utser en ledningsgrupp,
- samt verkar för att skaffa fram lönemedel till föreståndaren (20 procent av heltid, kan eventuellt rymmas i tjänsten), koordinatorn (50 procent av heltid) och en administratör (50 procent av heltid), och därjämte vissa medel för seminariearrangemang, kursplanering och kursgenomförande, systemadministration och driftskostnader.

Uppsala den 28 maj 2003

På uppdrag av arbetsgruppen

Donald Broady
Professor i pedagogik, Institutionen för lärarutbildning